

دهرفهت و ئالنگارییه‌کانی به‌ردهم پیشه‌سازی نهوتی هه‌ریمی کوردستان له 2021دا

06-02-2021

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : هه‌ریمی کوردستان توانی له سالی 2020دا په‌ره به به‌ره‌مه‌ینانی نهوت بدات و له کۆتاییه‌کانی هه‌مان سالییدا ئاماژه‌یه‌کی نوێ بۆ ده‌ستکه‌وتی زیاتری به‌ره‌مه‌ینانی نهوتی له 2021دا بخاته‌پوو. پرسپاره‌که لێره‌دا ئه‌وه‌یه، سه‌رکردایه‌تی که‌رتی پیشه‌سازی نهوتی هه‌ریمی کوردستان ده‌توانیت ئالنگارییه‌کان تێپه‌رینیت و ده‌رفه‌ته‌کان بۆ پرۆژه‌ی درێژخایه‌ن بقوزیته‌وه‌؟

ھەرئىمى كوردستان تۈنى لە سالى 2020دا پەرە بە بەرھەمھىننى نەوت بىات و لە كۆتايەكانى ھەمان سالىشدا ئامازەبەكى نۆى بۇ دەستكەوتى زياترى بەرھەمھىننى نەوتى لە 2021دا بختەرۈۈ. پىرسىارەكە لىرەدا ئەۋەپە، سەركرىپەتتى كەرتى پىشەسازى نەوتى ھەرئىمى كوردستان دەتۈننى ئالنگارىپەكان تىپەرپىننىت و دەرھەتەكان بۇ پىرۇزەى درىخاىەن بقۇزىتەۋە؟

سالى 2020 بۇ ولتانى رۇزھەلانى ناۋەرەست و بەرھەمھىنەرى نەوت سالىكى سەخت و پىر ئالنگارى بوۈ، چۈنكە بلاۋبوونەۋەى پەتاي كۆفىد-19، بوۋە ھۆى كەمبوونەۋەى خواست بۇ نەوتى خاۋ لە جىھاندا، دابەزىنى نىخى نەوت، زەحمەتتەپەكانى بەردەۋامىدان بە فراۋانكرىن و بەرھەمھىننى زياترى نەوت لە كىلگە نەوتتەپەكان، ھەموو ئەمانە بەپەكەۋە واىانكرى كۆمپانىا و ولتانى ناۋچەكە روۋبەرۈۋى سەختىكى بى وىنە بىنەۋە، بەلام ھەرئىمى كوردستان سەررەراى سەختتەپەكان تۈنى لە سالى رابردوۋدا پەرە بە بەرھەمھىننى نەوتى زياتر و مانەۋەى ئاستى بەرھەمھىننى ۋەك پىش بلاۋبوونەۋەى پەتاي كۆفىد-19 بىات.

پىشەسازى نەوتى ھەرئىمى كوردستانىش ۋەك ولتانى دىكەى بەرھەمھىنەرى نەوتى روۋبەرۈۋى ھەمان سەختى بوۋەۋە و پىش سى سالىش لەمەۋبەر 280 ھەزار بەرمىل نەوتى لە كىلگە نەوتتەپەكانى باى حەسەن و ھافاناي لەدەست دا، بەلام سەررەراى ھەموو ئەۋانەش ھەرئىمى كوردستان تۈنۈۋىتە ئىدارەى پەرەپىدان و بەرھەمھىننى پىشەسازى نەوت بىات، بەشۈۋەپەك سالىئە ئاستى گەرەن و بەرھەمھىننى گەشە پىبىات.

بەپى نۆتېرىن بلاۋكراۋەى دىلۆت، كە پىداچوونەۋەى بۇ بەرھەمھىننى، خەرجى و داھاتى نەوتى ھەرئىمى كوردستان لە نۆ مانگى سالى رابردوۋدا كرۋە، دەرگەۋتۈۋە بەرھەمھىننى رۇزانەى نەوت 452 ھەزار بەرمىل نەوتە، لەكاتىدا دامەزرۋەى رۇزھەلانى ناۋەرەست بۇ روۋپىۋى ئابۋورى (مىس) پىشېبىنەدەكات ھەرئىمى كوردستان سالى 2020ى بە بەرھەمھىننى 454 ھەزار بەرمىل نەوت لە رۇزىدا كۆتايى پىھىنابىت.

راستتەپەكەى ئەمە شتېكى كارىگەرە بۇ ھەرئىمى كوردستان بە لەبەرچاۋكرىنى كەمبوونەۋەى بەرھەمھىننى 14 ھەزار بەرمىل نەوت لە رۇزىدا لە كىلگەى نەوتى تاۋكى لەھەمان سالىدا، كە پەكىكە لە گەرەترىن كىلگە نەوتتەپەكانى ھەرئىمى كوردستان بە تۈنۈى بەرھەمھىننى رۇزانەى 110 ھەزار بەرمىل نەوت، كە لە لاپەن كۆمپانىاي (DNO)ى نەرۋىجىپەۋە بەرپەۋەدەبىرېت. پەرەپىدانى بەرھەمھىننى نەوتى ھەرئىمى كوردستان دەستكەۋتېكى گىرگە، لەكاتىداپە كىشەكانى بەغدا لەگەل پىشەسازى نەوتى ھەرئىمى كوردستان بەردەۋامە، كە ھەۋلېر تۆمەتبار دەكات بە كەمەكرىنەۋەى بەرھەمھىننى نەوت و زياترۋونى قورسايى كەمكرىنەۋەى بەرھەمھىننى پىشكى حكومەتى عىراق و پابەندەبوۋنى عىراق بە رىككەۋتنى كەمكرىنەۋەى بەرھەمھىننى نەوت بەپى رىككەۋتنى ئۆپىك و ھاپەپەمانەكانى و ئۆپىك، كە بە ئۆپىك پلەس ناسراۋە.

گەرەترىن ھۆكارى پىش پەرەپىدان و زىادكرىنى قەبارەى بەرھەمھىننى نەوتى ھەرئىمى كوردستان لە سالى 2020دا دەگەرپتەۋە بۇ گەشەپىدانى بەردەۋامى كىلگەى نەوتى ئەترووش، كە تاپەتمەندى 27 API پلەپە (ۋاتە كوالىتېتىكى باشى ھەپە، كىلگەكە لەلاپەن كۆمپانىاي تاقەى ئىماراتى بە رىزەى47% و كۆمپانىاي شامارانى كەنەدى، بە رىزەى 27.6% و حكومەتى ھەرئىمى كوردستان بە رىزەى 25% خاۋەندارىتې دەكرېت. ئاستى بەرھەمھىننى ئىستاي كىلگەى ئەترووش 46 ھەزار بەرمىل نەوتە لە رۇزىدا، ئەمەش نىزىكە لەئاستى تەۋاۋەتى كىلگەكە، كە تۈنۈى بەرھەمھىننى رۇزانەى 50 ھەزار بەرمىل نەوتە.

ھەۋالە خۇشەكە لە 2021دا

لە ئەمسالىدا ھەۋالى دلخۇشكەر بۇ حكومەتى ھەرئىمى كوردستان ئەۋەپە، كە پىشېبىنەدەكرىت ئاستى بەرھەمھىننى نەوت زياتر گەشە بىكات، ناۋەندى مىس پىشېبىنەدەكات كۆى بەرھەمھىننى نەوتى ھەرئىمى كوردستان رۇزانە 480 بۇ 485 ھەزار بەرمىل نەوت تىپەرپىننىت، ئەۋىش بەھۆى دەستېپىكرىننى بەرھەمھىننى نەوت لە كىلگەى سەررەت لە باكۋورى پاپتەختى ھەرئىمى كوردستان، كە تۈنۈى بەرھەمھىننى 20 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇزانەى ھەپە. كۆمپانىاي شىفرۋن خاۋەندارىتې 50% و كۆمپانىاي گەنەل ئىنرجى خاۋەندارىتې 30%ى كىلگەكە دەكات، نەوتى بەرھەمھىننىراۋى كىلگەى سەررەت بە تانكەر دەگۋارزىتەۋە بۇ خورمەلە بۇ بۇرى نەوتى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان بۇ توركىا. لە كۆتايىدا پلانى راكىشانى بۇرىپەكى نەوتى بۇ دارپىزراۋە بۇ بەستەۋەى بە بۇرى نەوتى ھەناردەكراۋى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان بۇ ئاسانكارى زياتر بەرھەمھىننى نەوت و كەمبوونەۋەى تىچۋوى گۋاستنەۋە و خەرجىپەكان.

زىادبوۋن و كەمبوونەۋەى ئاستى بەرھەمھىننى نەوتى ھەرئىمى كوردستان پەپەۋەندى بە ۋەبەرھىننى كۆمپانىياكان و ھەلكۆلېنى بىرە نەوتى نۆپەۋە ھەپە، بۇ نموونە ھەفتەى رابردوۋ، كۆمپانىاي گەنەل ئىنرجى ھاپەشى بچۋوكى كۆمپانىاي شىفرۋن لە كىلگەى نەوتى سەررەت راپگەپاند: "ئاستى تىكرپاى بەرھەمھىننى نەوتى كىلگەى سەررەت ئىستا 5 ھەزار و 500 بەرمىل نەوتە لە رۇزىدا، ھەرۋەھى پىشېبىنى

زىادبۇونى بەرھەممھىنانى كىلگەي نەوتى سەرتا بۇ رۇژانە 16 بۇ 20 ھەزار بەرمىل نەوت دەكەين، ئەويش دواي دەستىپىكردى بەرھەممھىنانى نەوت لە بىرە نەوتى سەرتا-2 لە مانگى داھاتوودا".." .

لە ھەمانكاتىشدا لە ئەمسالدا چاوپروانى زياترى كەمبونەوھى ئاستى بەرھەممھىنانى كىلگەي نەوتى تاوكى دەكرىت، كە (كۇمپانىيە دى ئىن ئۇ خاوەندارىتى 75% و كۇمپانىيە گەنەل 25%) دى دەكات، سەرەراي ئەوھى ھەفتەي رابردوو كۇمپانىيە دى ئىن ئۇ رايگەياندا: پلانىان دارىشتووھ بۇ زىادكردى كارەكان لە بىرە نەوتىيەكان بۇ مانەوھى بەرھەممھىنانى نەوتى رۇژانە لە ئاستى زياتر لە 100 ھەزار بەرمىل نەوتدا، ھەرۆھە زىادكردى برىكى كەمىش لە بەرھەممھىنانى نەوت لە كىلگەي سەرتا و شوپنەكانى دىكەي پىويستە بۇ پاراستنى ھاوسەنگى و قەرەبووكردەنەوھى ئەم كەمبونەوانە لە ئاستى بەرھەممھىنانى نەوتدا.

بەرھەممھىنانى نەوتى ھەرىمى كوردستان بەپىي كىلگە نەوتىيەكان لە سالى 2016 بۇ 2020 و پىشېبىنيەكان بۇ 2021

سال	كىلگە نەوتىيەكانى ھەرىمى كوردستان (ھەزار بەرمىل لە رۇژىكدا)	خورمەلە	تاوكى	ئەترووش	شىخان	گەرمىيان	سەرسنگ	خۇرمۇر	ھەوليز	تەقتەق	سەرتا	ئەوانى دىكە	ئافانا و باي ھەسەن	كۆي گىشتى
2016	105	107	0	35	4	5	13	3	60	0	6	214	552	
2017	110	109	9	35	5	10	13	3	18	0	9	230	551	
2018	130	113	22	32	5	17	15	3	12	0	13	0	362	
2019	160	124	32	33	29	23	15	13	12	0	13	0	454	
2020	160	110	46	37	30	24	15	11	10	0	11	0	454	
*2021	170	100	50	42	28	29	15	13	8	16	10	0	481	

سەرچاھە: راپۇرتەكانى دىلۇيت، كپلەر و ناوھەندى مىس. تىبىنى، خورمەلە 2020 پىشېبىنيەكراوھتەوھ

***2021 ئامارەكانى ئەمسال پىشېبىنيەكراوھ بەگۆپرەي راگەپىندراوى چالاکى كۇمپانىياكان**

لەبارەي زىادكردى ئاستى بەرھەممھىنانى نەوتەوھ، ھەفتەي رابردوو، كۇمپانىيە گەلڤ كىستۇنى بەرىتانى رايگەياندا: پىشېبىني دەكەين ئاستى بەرھەممھىنانى نەوتى قورسى كىلگەي شىخان بگاتە 40 بۇ 44 ھەزار بەرمىل نەوت لە رۇژىكدا لە ئەمسالدا، كە API كەي 18 پلەيە، ئەويش لەكاتىكدا ئاستى بەرھەممھىنانى ئەم كىلگەيە رۇژانە 36 ھەزار و 625 ھەزار بەرمىل نەوت بووھ لە سالى رابردوودا. ھەرۆھە ئاستى بەرھەممھىنانى كىلگەي نەوتى ئەترووش بگاتە ئاستى ئەواوھتى خۇي، كە 50 ھەزار بەرمىل نەوت لە رۇژىكدا.

يەككى دىكە لە كىلگە نەوتىيەكان، كىلگەي نەوتى سەرسنگە، كە لەلايەن كۇمپانىيە HKN ئەمريكيەوھ بە ھاوبەشى تۇتال بەرپۆوھدەبرىت، وادەردەكەوېت لە ئەمسالدا تەنيا ئاستى بەرھەممھىنان بە قەبارەي 5 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇژانە زىادىكات لە رۇژەلانى بىرە نەوتەكانى سوارە تووكە، كە سالى رابردوو لە مانگى شوباتدا بەھۆي ھەرەسى زەويپەوھ زىانى بەركەوتبوو.

گەرە بەرھەممھىنەرىكى دىكەي پىشەسازى نەوتى ھەرىمى كوردستان كىلگەي نەوتى خۇرمەلەيە، ئىستا ئاستى بەرھەممھىنانى رۇژانەي 160 ھەزار بەرمىل نەوتە. كىلگەي نەوتى خورمەلە (خورمەلە دۆم) درىژكراوھى كىلگەي نەوتى زەبەلاحي كەركووكە. كە لە لاپەن كۇمپانىيە نىوخۇي گرووپى كارەوھ بەرپۆوھدەبرىت. وادىارە سالى 2020 ئاستى بەرھەممھىنانى رۇژانەي 160 ھەزار بەرمىل نەوت بووېت، بەلام كۇمپانىياكە زۇر چاوى لە ھەلگەندى بىرى نوپى نەوتىيە و گەياندى ئاستى بەرھەممھىنانى نەوتى رۇژانەيە بۇ 200 ھەزار بەرمىل لە ئەمسالدا. تەننات چەندىكىش بچووك بىت ھەولەكانى كۇمپانىيە گرووپى كار لە كىلگەي نەوتى خورمەلە وادەكات ئاستى بەرھەممھىنانى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە ئەمسالدا بگەيىننە نيو مليۇن بەرمىل نەوت لە رۇژىكدا.

سالی رابردوو هه ناردی نهوتی هه ریمی کوردستان چهند بووه؟

به پئی داتاگانی کیله و میس و دیلۆیت، هه ناردی نهوتی هه ریمی کوردستان له 2020 دا رۆژانه 450 ههزار بهرمیل نهوتی تیپه راندوو و هه ریه که له ولاتانی ئیتالیا، کرواتیا، یۆنان، تورکیا، ئیسپانیا و ئیسرائیل کپاری سهره کی بارکردنی نهوتی هه ریمی کوردستان له به ندهری نهوتی جهیهان له ده ریای ناوه راسه، که هه ر شهش ولات به یه که وه ریژه ی 72% ی کپاری نهوتی هه ریمی کوردستان پیکده هینن.

به پئی هه مان سه رچاوه گانی پینشو و داها تی چاره کی سالانه ی نهوتی هه ریمی کوردستان به بن دانوه ی قهرزی پینشوخته و خه رجیه گانی دیکه 2 ملیار دۆلاری له سالی رابردوو دا تیپه راندوو.

به پئی داتاگان ئیتالیا کپاریکی سهره کی نهوتی هه ریمی کوردستان بووه له چاره کی یه که می 2017 وه تا وه کو ئیستاش، به نام کپینی نهوتی هه ریمی کوردستان له لایه ن ئیسرا ئیله وه که مبووه ته وه له هه مان ماوه دا. چوار له کپاره سه ره کییه گانی دیکه ی نهوتی هه ریمی کوردستان له به ندهری جهیهان جگه له تورکیا خۆی، هه ریه که له ولاتانی کرواتیا و یۆنان و ئیسپانیا بووه.

بارکردنی نهوتی هه ریمی کوردتان له به ندهری جهیهان له چاره کی یه که می 2017 بو چاره کی چواره می 2020

سالی	بری هه نارده گراو (1000 بهرمیل)
چاره کی یه که می 2017	552
چاره کی دووه می 2017	518
چاره کی سییه می 2017	583
چاره که ی چواره می 2017	320
چاره کی یه که می 2018	330
چاره کی دووه می 2018	280
چاره کی سییه می 2018	390
چاره که ی چواره می 2018	434
چاره کی یه که می 2019	484
چاره کی دووه می 2019	551
چاره کی سییه می 2019	515
چاره که ی چواره می 2019	509
چاره کی یه که می 2020	502
چاره کی دووه می 2020	422
چاره کی سییه می 2020	449
چاره که ی چواره می 2020	451

سه رچاوه: داتاگانی دیلۆیت، کیله و میس،

تیپینی، هه ناردی نهوتی هه ریمی کوردستان به شیکی که می له کانونی دووه می 2019، که که متره له رۆژانه ی 40 ههزار بهرمیل، تیپایه، داتاگانی چاره کی چواره می 2020 خه مینراوه.

قەرزى بازىرگانان

بەھۆي مامەلەي پېشۋەختەي بازىرگانىيەھە، بەشۋەھەي سەرەكى مامەلەكردن بە فرۆشتنى نەوت بە پارەي پېشۋەختە بە بازىرگانان، حكومەتى ھەرئىمى كوردستان تەنيا بەشۋەي داھاتى نەوتى ھەناردەكراوى بۇ دەمىننەتەھە. ئەم شىۋازە مامەلەكردن (داينامىكىيە) زۇر خراپتر بوو بۇ حكومەتى ھەرئىمى كوردستان لە ماھەي دابەزىنى نرۋى نەوتدا، چونكە جگە لەھەي حكومەت نەوتى داھاتى دەستبەكەوت، قەرزىكى گەھەي كاركردنى كۆمپانىيانى بەرھەمھىنان و پېشفرۆشى نەوتىشى كەوتەسەر.

بەپنى دوايىن راپۇرتى دىلۇت لەبارەي پشكىنى داھات و خەرجىيەكانى نەوتى ھەرئىمى كوردستان، كە بۇ 3.17 مليار دۇلار داھاتى نەوتى فرۆشراوى نۇ مانگى 2020 كوردوھە، تەنيا 1.83 مليار دۇلار بۇ حكومەت بووھە، واتە لە 43% بۇ حكومەت گەپراھەتەھە و لە 57% بۇ كۆمپانىيانى بووھە. تەنانت لەھەش خراپتر، كەلەكەبوونى قەرزە دىيارەكانى سەر حكومەتى ھەرئىمى كوردستان لە لاپەن بازىرگانانەھە بەرزبووھەتەھە بۇ 4.31 مليار دۇلار لە كۆتايى چارەكى سىيەمى 2020دا، لەكاتىكدا لە كۆتايى 2019تەنيا 3.44 مليار دۇلار بووھە.

بەرزەبووھەي نرۋى نەوت بەشۋەھەي بەرچاھ لە سالانى داھاتوودا ياخود ھىواكان بۇ دۆزىنەھەي چارەسەرئىكى دىكە وادەكات قورسايىيەكى گەھە بگەوتتە سەر دارايى حكومەت لەم سالانەي دوايىدا. لە سەرۋوي ھەموو ئەمانەشەھە، حكومەتى ھەرئىمى كوردستان 873 ملين دۇلارى دىكەش قەرزارى كۆمپانىيانى بواری نەوتە، بەھۆي پىنەدان و دواكەوتنى پىدانى ھەقدەستى كۆمپانىيانى بۇ كاركردىيان لە نىۋان مانگەكانى تشرىنى دووھەمى 2019 تاۋەكو شوباتى 2020. حكومەتى ھەرئىمى كوردستان رووبەرۋوي ئالنگارىي گەھە دەپتەھە بۇ دۆزىنەھەي رىگەچارە و خۇدەبازكردن لە قەرزە كەلەكەبووھەكانى سەر بازىرگانان و كۆمپانىيانى نەوتدا.

سەرەپاي دەرکەوتن و زەقبوونەھەي كىشەكان، وادەردەكەوتتە حكومەت ھەنگاوى بېرپوھە ئەناراستەي چارەسەرکردنى كىشەكان و دانەھەي قەرزى كۆمپانىيانى، كە لە كۆتايىيەكانى چارەكى يەكەمى 2020دا رايگەياند: رىكەوتن لەگەل كۆمپانىيانى كراوھە بۇ پىدانى ھەقدەستى كاركردىيان بۇ دوو مانگى كۆتايى 2019 و دوو مانگى سەرەتاي 2020 كاتىك نرۋى نەوت دەگاتەھە سەرۋوي 50 دۇلار بۇ ھەر بەرمىلىك ياخود سەرەتاي سالى 2021، ئىستا ھەردوو مەرجەكەي حكومەتى ھەرئىمى كوردستان بۇ دانەھەي قەرزەكان بەدېھاتوون بۇ دانەھەي قەرزەكان.

لە كۆتايىدا وادەردەكەوتتە حكومەتى ھەرئىمى كوردستان پلانئىكى دارپشتوھە بۇ چۇنەتەي دانەھەي ئەم قەرزانە، ھەرىۋەيە كۆمپانىيى گەنەل ئىنجى رايگەياند "مۇدىلى پىشنىيازكراو بىرتىيە لە دانەھەي قەرزەكان بەشۋەھەي بۇ زىادەي نرۋى ھەر بەرمىلىك نەوتى بىرئىت لە سەرۋوي 50 دۇلارەھە"، واتە نرۋى سەرۋوي 50 دۇلار بۇ ھەر بەرمىلىك دەدرىتە قەرزى كاركردنى ئەو مانگانەي نەدراوھە كۆمپانىيانى.

بەپنى ئەم رىكەوتنە نوپەش بىت، ئەوا چەند سالىك دەخايەنئىت تاۋەكو خاۋەن قەرزەكان پارەكانىيان ۋەردەگرنەھە، بەلام بە لەبەرچاۋگرتنى كىشە دارايىيەكانى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان زۇر زەحمەت دەبىت بۇ كۆمپانىيانى بۇ گوشارخستەسەر و پابەندكردنى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان بەشۋەھەي دىكەي دانەھەي قەرزەكان.

ھەولير و بەغدا رىكەكەھون؟

زىادبوونى ئاستى بەرھەمھىنانى نەوتى ھەرئىمى كوردستان بۇ حكومەت تەنيا دەستكەوتئىكى نوئ نىيە، بەلكو بنەمايەكى پىۋىستە بۇ ئەو دۇخە ئابوورىيەي ئىستا رووبەرۋوي كابينەي نۇبەم بووھەتەھە. بە تايپەتەي گفوتوگۇكانى نىۋان ھەولير و بەغدا بۇ گەپشتە رىكەكەوتن لەسەر پشكى ھەرئىمى كوردستان لە بودجەي فېدېرالى و رادەستكردنى 250 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇژانە لە لاپەن ھەرئىمى كوردستانەھە، رىكەكەوتئىك كە ھەردوولا پى رازى بن.

كىشەي سەرەكى نىۋان ھەولير و بەغدا پرسى ئىدارەدان و بەرپوھەردنى نەوتى ھەرئىمى كوردستان، بۇيە بەردەوامىش بەكدى بە پابەندەبوون بە رىكەكەوتنەكان تۆمەتبار دەكەن. ئىستا ھەرئىمى كوردستان رازىيە داھاتى 250 ھەزار بەرمىل نەوت بداتە سۇمۇ لە بەرامبەر خەرجكردنى شايستە دارايىيەكانى لە بودجەي فېدېرالى عىراقدا، بەلام بەغدا داۋاي رادەستكردنى ئىدارەدانى كەرتى نەوتى ھەرئىمى كوردستان دەكات و پىشنىيازى جۇراۋجۇرىشى لەم بارەھە خستوھەتەرۋو، بۇيە ئەمەش وادەكات گەپشتە رىكەكەوتن ئەستەم نەبىت، بەلام پابەندبوون بە رىكەكەوتن مەھال بىت.

ھەرۋەھە خالىكى دىكە داھاتى نەوتى ھەناردەكراوى ھەرئىمى كوردستان، كە ھەولير پىۋاھە مافى خۇبەتەي بۇ ھەولير بىت نەك حكومەتى ناوھەندى. بەگشتى ھەناردەي نەوتى ھەرئىمى كوردستان لە سالى رابردوودا 435 بۇ 440 ھەزار بەرمىلى رۇژانە بووھە، بەلام

دابهزى نرخی نەوت بوو ھۆى كەمبوونەھۆى داھاتى 9 مانگى سالى رابردوو بەشئۆھەيەكى بەرچاۋ بە بەراورد بە ھەمان ماوھ لە 2019دا.

وھزىرىكى نوئى و وھزىرىكى نوئى پەرەپىدانى پىشەسازى نەوتى ھەرىمى كوردستان

دوچار كۆمپانىكان و ئەوانەى چاويان لەسەر وەبەرھىنان لە پىشەسازى نەوتى ھەرىمى كوردستان ھاوتايەكيان دەستكەوت بۆ گفٹوگۆگردن و دانوستاندن. مانگى رابردوو، دواى 18 مانگ لە مانەھۆى پۇستى وھزىرى سامانە سرووشتييەكان بە بەتالى، كەمال ئەترووشى، وەك وھزىرى سامانە سرووشتييەكانى حكومەتى ھەرىمى كوردستان دەستبەكاربوو.

پىشتر ئاشتى ھەورامى لە 2005ھە تاوھكو 2019 رۇلى سەرھەكى لە ئىدارەدانى پىشەسازى نەوت و گازى ھەرىمى كوردستان ھەبوو، بەلام پەيوەندىيەكانى ھەورامى لەگەل كۆمپانيا نۆدەولەتییەكان ساردى تىكەوت، كاتىك لە كۇنفرانسى سالى 2016 بە كۆمپانيا نۆدەولەتییەكانى بواری نەوتى گوت: "ئەگەر كوردستان شۆپنىكى باش نىيە، پارەكەت ببە بۆ شۆپنىكى دىكە". بۆيە دەستبەكاربوونى كەمال ئەترووشى دەرھەتتىكى باشە بۆ نوپىگردنەھۆى پەيوەندىيەكانى نۆوان وھزارەتى سامانە سرووشتييەكان و كۆمپانيا نۆدەولەتییەكانى نەوت IOC لە ھەرىمى كوردستان.

بەپنى بلاءوكراوھى كۆمپانىكان لەم چەند سالى دوايدا نەك بەتەنيا لەسەر پىدانى حەقەدەستەكانيان لە لايەن حكومەتەھۆ، بەلكو لەسەر وھرگرتنى رەزامەندى بۆ پلانى پەرەپىدانى كىلگەكانيان و گفٹوگۆگردن لەوبارەيوە دواكەوتوون. بۆ نموونەش لە دواى رىگەدان بە كىلگە نەوتى ئەترووش لە مانگى تەممووزى 2017، تەنيا پىدانى مۆلەتى نوئى كارگردن بە تاوكى و سەرتا ھەبوو. سەرپەرشتيارانى پرۆژەكانى دىكە پىشەسازى نەوت ياخود سەرپەرشتيارانى ئەو كىلگە نەوتيانەى گازى ھەيە، ھەرىمى كوردستانيان بەجىھىشتووھ يان بەھاي پشكدارى بەشەكانيان كەمكردووھتەھۆ.

لەو پرۆژانەشى رەزامەندى لەسەر دراوھ و دەستكراوھ بە جىبەجىگردنى پرۆژەى بەرھەمھىنانى رۆژانەى 70 مليون بەرميل نەوت و بەرھەمھىنانى گازى سرووشتى بە برى 500 مليون پى سىجا لە رۆژىكدا، كە ئىستا كار لەسەر پەرەپىدانىيان دەكرىت و بەرھەمەكانيان لەنۆوان سالى 2021 بۆ 2023 دەرەكەوئىت.

بەكەم پرۆژەش، كە ئەگەرى زۆرە لە ئەمسالدا تەواويئىت، پرۆژەى فراوانگردنى كىلگە نەوتى شىخانە لە لايەن كۆمپانيا گەلف كىستون بەرىتانيەھۆ، كە چاوپرەواندەكرىت ئاستى بەرھەمھىنانى بگاتە رۆژانە 15 ھەزار بەرميل نەوت. لە ھەمانكاتدا، يەكىك لە گەورەترين پرۆژەكان برىتيە لە پرۆژەى فراوانگردنى بەرھەمھىنانى گاز لە كىلگەى گازى خۇرمۇر، كە لە لايەن كۆمپانياى داناکاز و كرىسپىنت پىترۆلىومەھۆ بەرپۆدەبەرىت، تواناي بەرھەمھىنانى 500 مليون پى سىجا گازە لە رۆژىكدا.

بەكەم ھەنگاوى فراوانگردنى بەرھەمھىنانى گازىش برىتيە لە زيادگردنى 250 مليون پى سىجا لەرۆژىكدا، كە تاوھكو كۆتايى چارەكى يەكەمى 2023 كۆى گشتى تواناي بەرھەمھىنانى گاز دەگەيئىنئە 650 مليون پى سىجا لە رۆژىكدا و پىداويستى بازارى ناوخۆى پى دابىن دەكرىت، بەلام لە كۆتاييدا دەستگردن بە ھىنانى كىلگەى نوئى بۆ سەرھىل و زيادگردنى ئاستى بەرھەمھىنان دەبىتە ھۆى گەشەسەندنى سىكتەرى پىشەسازى نەوت و گازى ھەرىمى كوردستان، كە ئەمەش پىويستى بە رەزامەندى و پشنگىرىي وھزارەتى سامانە سرووشتييەكان ھەيە.

بەكىك لەو كىلگە نەوتيانەى، كە گەنەل ئىنرجى چاوى لەسەرە بۆ بەرھەمھىنان لە داھاتوودا، كىلگەى نەوتى بنەباويە، كە پىشپىندەكرىت 37 مليون بەرميل نەوت و 8.2 ترليون پى سىجا يەدەگ گازى ھەبىت. بەگۆيرەى پلانى 2017، پەرەپىدانەكە دوو سالى ماوھ، كە تىپيدا ئاستى بەرھەمھىنانى گاز لە 350 مليون پى سىجا بگەيئىنئە 700 مليون پى سىجا.

لە كاتىكدا ھەرىمى كوردستان چاوى لە پلانى ھەناردەگردنى گازە بۆ دەرەھۆ، بەلام كۆمپانياى گەنەل ئىنرجى پلانى پەرەپىدانى كىلگەكى گۆرى و كردى بە بەرھەمھىنانى نەوت، چونكە دەلئىت دەتوانىن لە شەش مانگى يەكەمدا نەوت بەرھەمھىننىن و بەپارەى نەختى دەستكەوتوو پلانى پەرەپىدانى گاز جىبەجىبەكىن. بەپنى پلانى پىشپىنيزكاروا لە قۇناخى يەكەمدا لەوانەيە ئاستى بەرھەمھىنان بگاتە رۆژانە 5 ھەزار بەرميل نەوت و لە قۇناخى دووھمدا لە نۆوان 10 بۆ 15 ھەزار بەرميل لە رۆژىكدا.

بەرھەمھىنانى نەوتى كىلگەى نەوتى بنەباوى، كە كوالىتى API ھەكەى 47 پلەيە، يارمەتيدەر دەبىت بۆ بەرزگردنەھۆى ئاستى كوالىتى نەوتى خاوى ھەناردەكراوى ھەرىمى كوردستان، كە بە گشتى كوالىتى نەوتەكەى باش نىيە و API نزمە. تەنانەت ئەم پلانى تۆكەمەيش كارى لەسەر نەكرابىت، ئەوا كۆمپانياى گەنەل ئىنرجى رايگەباندووھۆ؛ لە مانگەكانى ئەپلوول و كانوونى يەكەمى 2020 ديسان پرۆپۆزەلى

پلانه كهيان پيشكيشكردوو، چاوه پوانده كهن ده سته كاربووني كه مال تهرووشي هاندەر بئت بۆ پيشكهوتنى پلانى فراوانكردنه كه. ههروهه، كۆمپانياي گهنهل چاوى له كاركردنه له كئيلگهئى نهوتى قهره داخ، كه خاوهنى 40% ي كئيلگه كهيه به هاوبه شى له گهل كۆمپانياي شيفرؤن.

ئاماده بوونى كۆمپانيا كه وره كان به دلنيايييه وه ئاسانكارى بۆ په ره پيدان و پيشكهوتن دهكات و چاوه پوانده كرئت له چاره كى به كه مى ئەمسالدا دهست به هه لكۆليني بيره كان بكرئت، كۆمپانياي گهنهل ئينرجى پيشببندهكات كئيلگهئى نهوتى قهره داخ له وانه يه 400 مليون بهرميل نهوت و 6.6 ترليون پئ سيجا په دهگى گازى هه بئت.

كئيلگهئى نهوتى باشيك، كه هه ريه كه له كۆمپانياي دى ئين ئۆى نه رويجى (32%)، ئيكسؤن مۆبيل (32%) و گهنهل ئينرجى توركى (16%) و حكومه تى هه ريمى كوردستان (20%) خاوه ندارئتى دهكهن، په كئيكى ديكه يه له پرؤژه كانى وه به ره هينانى نهوت، كه گه يشتووته هه نگاوى تافيكردنه وه بۆ بيره نهوته كانى زه رتک -1 و باشيك -2، هه رچه نده تاوه كو ئيسنا هيج په دهگئيكى قازانجلىكراو يا خود سه رچاوه ي نهوتى له وئ تۆمارنه كراوه.

په ره پيدانى ئەم كئيلگه بچووكانه ده كرئت ببنه هؤى زيادبوونى ئاستى به ره مه هينانى نهوتى خاوى هه ريمى كوردستان له داها توودا، بۆ نمونه ش كئيلگهئى نهوتى سه رتا، كه هه نگاوه كانى ئاسانكارى بۆ به ره مه هينانى پيشه وه خته و دا ببنكردنى پيداويستيه كانى به ره مه هينانى پيشه وه خته ي (EPFs) بۆ دا ببنكراوه، مۆديلىكى نوئيه له كاركردن له كاتى خؤيدا، به لام ئەم هه نگاوانه پئويستى به پشتيوانى حكومه تى هه ريمى كوردستانه و هئيشتا زوو به لئين وه زيرى نوئى سامانه سرويشتيه كان له كوئ و چؤن هاوكارئيكى يارمه تيدەر ده بئت.

له كۆتاييدا په ره پيدانى كئيلگه نهوتيه كانى هه ريمى كوردستان له ئەمسالدا چاوى له وه زيرى نوئى سامانه سرويشتيه كانه بۆ تئيه پاندنى ئالنگارييه كان و ره خساندى ئينگه يه كى نوئى وه به ره هينان له سيكته رى پيشه سازى نهوتى هه ريمى كوردستان، سه ره راي ها تته پيشى كؤسپ و ئاسته نكى گه وره له نئوان هه ولئير و به غدا له سه ر سيكته رى پيشه سازى نهوتى هه ريمى كوردستان. بۆيه هه ر هه نگاويكى نوئى وه زيره نوئيه كه ي سامانه سرويشتيه كان له م دوو رووه وه پيشكهوتن به خؤوه ببينئت ئەوا ده بئته ده سته وتئيكى گه وره بۆ هه ريمى كوردستان و چاره سه ركردى به كئيك له كئيشه سه ره كئيه كانى نئوان هه ولئير و به غدا.

سه رچاوه كان

ASA, D. (2021, January 18). *DNO Operations Update*. Retrieved January 31, 2021, from INVESTORS ANNOUNCEMENTS: [/https://www.dno.no/en/investors/announcements/dno-operations-update](https://www.dno.no/en/investors/announcements/dno-operations-update)

.GenelEnergyplc. (19, January 2021). *Trading and operations update*. Genel Energy plc, Media

Hargreaves, R. O. (10, January, 2021). *Kurdistan Regional Government of Iraq: Oil production, export, consumption and revenue for the period 1 January 2020 to 31 March 2020*. Erbil: Regional Council for Oil and Gas Affairs, Deloitte

O'Hanlon, N. H. (10 January 2021). *Kurdistan Regional Government of Iraq Oil production, export, consumption and revenue for the period 1 July 2020 to 30 September 2020*. Erbil: Regional Council for Oil and Gas Affairs, Deloitte

O'Hanlon, N. H. (10 January 2021). *Kurdistan Regional Government of Iraq Oil production, export, consumption and revenue for the period 1 April 2020 to 30 June 2020*. Erbil: Regional Council for Oil and Gas Affairs, Deloitte

رووداو. (2021, كانوونى دووهم 6). *رووداو*. Retrieved from كانوونى دووهم 30, 2021, from رووداو دي جيتال: <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/06012021>